

VIRTUAL OLAMNING YOSHLAR ONGIGA TA'SIRI

N.S.Sangirova- Jizzax davlat pedagogika universiteti Umumiy

psixologiya kafedrası stajyor o'qituvchisi

sangirovanilufar082@gmail.com

F.Kubayev- Jizzax davlat pedagogika universiteti, Psixologiya yo'nalishi

I bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada raamli jamiyat va unda yoshlar tarbiyasi masalasi yoritilgan. Bugungi kunda yoshlar ta'lim-tarbiyasiga virtual olam ta'siri uzining salbiy jihatlarini namoyon etmoqda shu sababli quyidagi maqolada uni oldini olish choralari yoritilgan.

Kalit so'zlar: virtual, ta'lim, yoshlar, intirnet, virtual olam, onlayn o'yinlar.

Bizning yurtimizda ham texnologiyalar misli ko'rilmagan darajada rivojlanmoqda va telefon, kompyuterlar oddiy, hatto zarur narsalarga aylanmoqda. Internetning afzalliklari barchamizga ma'lum, ba'zi odamlar undan nafaqat ma'lumot qidirish, balki virtual olamga haqiqatdan qochish uchun ham foydalanadilar. Virtual borliq - bu inson tomonidan kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda yaratilgan dunyo. Virtual reallikning so'ngi texnologiyalari sizga xayoliy dunyoga to'liq sho'ng'ish uchun ko'zoynak va dubulg'a yaratishga imkon beradi. Ular sizga haqiqiy hayotdan butunlay uzoqlashishga imkon beradi. Yangi yaratilgan va yaratilayotgan texnologiyalar haqida bilib, odamlar virtual olamga intilishmoqda, ammo ular virtual haqiqatning psixologik ta'siri xavfli bo'lishi mumkinligini unutishadi. Bugungi kunda hayot muammolaridan qochib, boshqa dunyoga tushib ketishingizga imkon beradigan ko'plab qurilmalar mavjud va hozir ham yaratib kelinmoqda. Virtual haqiqat tizimining rivojlanishi shu darajaga yetdiki, odam tom ma'noda ikkinchi dunyoda yashaydi, o'zini virtual olamga to'liq singdiradi. Virtual borliq bizga boshqa dunyoga tashrif buyurish, dam olish va muammolardan tanaffus qilish, shuningdek yangi hissiyotlarni olish imkoniyatini beradi, ammo uning salbiy tomonlari ham bor. Qolaversa, odam vaqt boshqaruvini yo'qotishi va antisotsial bo'lishi mumkin. Virtual olamning yoshlarga ta'siri bugungi jamiyatda muhim va dolzarb mavzudir. Texnologiya va internetning keng qo'llanilishi bilan yoshlar doimiy ravishda smartfonlar, kompyuterlar, ijtimoiy tarmoqlar va onlayn o'yinlar orqali virtual muhitga duch kelishmoqda. Ushbu ta'sir ularning hayotining turli jabhalariga, jumladan, ijtimoiy o'zaro munosabatlarga, ma'lumotlarga kirishga va rivojlanishga ta'sir qilishi mumkin. Virtual dunyo muloqot qilish, o'rganish va o'yin-kulgi uchun

platformalarni taqdim etadi, ammo u kiberxavf, noto'g'ri ma'lumot va ortiqcha vaqt kabi muammolarni ham taqdim etadi. Yoshlarning virtual dunyoda qanday harakat qilishini va ular bilan muloqot qilishini tushunish ota-onalar, o'qituvchilar, siyosatchilar va texnologiya kompaniyalari uchun juda muhimdir. Yoshlar texnologik taraqqiyotning eng katta iste'molchisidir. 2011 yilgi so'rov¹ shuni ko'rsatdiki, 12-17 yoshdagi yoshlarning 95 foizi internetdan foydalanadi, 81 foizi ijtimoiy media hisobiga ega va 51 foizi uni har kuni tekshirib turishini tan oladi. Texnologiya yanada rivojlangan va arzonlashgani sababli bu raqamlar ko'paygan bo'lishi mumkin. Texnologiyani qo'llashning bunday darajasi insoniyat tarixida misli ko'rilmagan, ammo bunga qarshi bahslashayotganlar biror narsadami? Homenet tadqiqoti² odamlarni 1990-yillarning oxirida birinchi ikki yil davomida onlayn rejimda o'rganib chiqdi va Internetning muloqotning qisqarishi, ijtimoiy doiraning qisqarishi yolg'izlik va depressiya belgilarining kuchayishi bilan doza-javob munosabati bilan bog'liqligini aniqladi. texnologiya bizning o'rganish uslubimizni o'zgartirmoqda. Ko'proq ekrandan foydalanish vaqtiga duchor bo'lgan maktab o'quvchilari ma'lumotni qidirish va tugatishda yaxshiroq, lekin ularni eslab qolish qobiliyati kamligi aniqlandi.³ Texnologiya hatto his-tuyg'ularni qayta ishlash usulini o'zgartirishi mumkin. AQSh maktab o'quvchilari o'rtasida o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ekranda ko'proq vaqt sarflaydiganlar og'zaki bo'lmagan signallarni o'qish va hamdardlik ko'rsatish qobiliyatiga ega emaslar. Ushbu yakun bir nechta qiziqarli tadqiqotlar bilan bog'liq bo'lib, ular bugungi kunda AQSh kollejlari talabalari kogortalarida psixopatiya va narsisizm⁴ belgilarining sezilarli va barqaror o'sishini aniqladilar. Ba'zilar hattoki bu shaxsiy o'zgarishlarni 2008 yildagi iqtisodiy bozor inqiroziga hissa qo'shganlar sifatida bog'laydilar, so'nggi paytlarda Adam Makkeyning "Katta kalta" filmida tasvirlangan bir qator voqealar iqtisodiy manzara va millionlar uchun imkoniyatlarning mutlaq o'zgarishi bilan yakunlanadi. Birinchi marta ruhiy kasalliklar diagnostikasi va statistik qo'llanmasining (DSM-5) so'nggi versiyasida "Keyingi o'rganish shartlari" bo'limida "Internet o'yinining buzilishi" atamasi kiritilgan. Ushbu holat bo'yicha tadqiqotlarning aksariyati Sharqiy Osiyodan kelib chiqqan va nomutanosib ravishda ta'sirlangan ko'rinadigan yosh erkaklarga qaratilgan. Bu holat ko'proq "Ommaviy ko'p o'yinchi onlayn rol o'ynash o'yinlari" (MMPORGs) o'yinchilarida uchraydi, ularning tarqalishi 27,5% gacha.⁵ Zanetta muvaffaqiyatga erishish, o'xshash odamlar bilan muloqot qilish, virtual haqiqatga sho'ng'ish, dam olish va haqiqiy voqelikdan qochish imkoniyatlarini ularning o'ziga qaramlik potentsialining sabablari sifatida ta'kidlaydi, bu eng og'ir holatda o'limga olib kelishi mumkin, suvsizlanish, charchoq va yurak aritmi tufayli

12 dan ortiq o'lim qayd etilgan. Xuddi shunday, "Internetdan foydalanish muammosi" ham adabiyotda qo'llaniladigan yana bir atama bo'lib, yoshlar orasida tobora ko'proq o'rganilmoqda. Bir paytlar Ivan Goldberg tomonidan 1995 yilda satirik aldash sifatida taklif qilingan,⁶ endi u jiddiyroq qabul qilinmoqda. Hozirgi vaqtda ta'riflar turlicha bo'lib, ba'zilar buni xulq-atvorga qaramlikka o'xshash deb hisoblasa, boshqalari bu holatni impulsni nazorat qilish buzilishi sifatida tushunadi. Rivojlanayotgan texnologik o'zgarishlar bilan bog'liq holda kasallik sur'atlari o'sib borayotganini ko'rsatadigan ishlar mavjud, hozirgi vaqtda 5-10% tarqalgan.⁷ Biz har doimgidan ham ko'proq vaqtni onlayn o'tkazar ekanmiz, virtual olamning jismoniy dunyo bilan xiralashishi, ayniqsa, psixologik rivojlanishining muhim davridagi o'spirinlar va yoshi kattalar orasida farqni farqlay olmasligi haqida xavotirlar mavjud. Agar o'smir erkin foydalanish mumkin bo'lgan onlayn turli uyatsiz kontentdan xulq-atvorni o'rgansa, yoki o'zining zo'ravonlik mazmuni bilan mashhur bo'lgan kompyuter o'yinlari orqali butun shahar atrofini o'rganishga birinchi marta kirishsa, bu to'g'ri bo'lishi mumkin. Turli xil raqamli texnologiyalar, jumladan, internet, ijtimoiy media va video o'yinlardan foydalanadigan yoshlar uchun ijobiy natijalarni aniqlaydigan ilmiy adabiyotlar soni ortib bormoqda. Ushbu tadqiqot o'smirlarning raqamli texnologiyani iste'mol qilishini va uning miya, kognitiv va ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta'sirini o'rganuvchi mavjud adabiyotlarni ko'lamli ko'rib chiqishni taqdim etadi, ayniqsa ularning tobora kengayib borayotgan raqamli dunyoga sho'ng'ishi ushbu qiziqish natijalari bo'yicha ijobiy natijalarga olib kelishiga alohida e'tibor beradi. Xulosa qilib aytganda, raqamli aloqa va yoshlarning ijobiy rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha empirik tadqiqot adabiyotining ushbu ko'lamli sharhi o'smirlarning miya rivojlanishiga, kognitiv rivojlanishiga, ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga, aqliy salomatlik va farovonlikka o'ziga xos ijobiy ta'sir ko'rsatadigan dalillarni topdi. Bular ijro nazorati, vizualfazoviy diqqat, vizual vosita integratsiyasi, muammolarni hal qilish, ish xotirasi, strategik rejalashtirish va ma'lumot to'plashda yaxshilanishlarni o'z ichiga oladi; ijtimoiy-emotsional o'rganish, ichki motivatsiya, sotsializatsiya, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy aloqa va ijodkorlikni oshiradi; va avtonomiya, malaka, muloqot qobiliyatlari va farovonlikni oshiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Price M. Internet. Alone in the crowd Available from: <http://www.apa.org/monitor/2011/06/social-networking.aspx>. [Accessed April 27 2016]

2. Richards D, Caldwell PH, Go H. Impact of social media on the health of children and young people. *J Paediatr Child Health* 2015;51: 1152-7
3. Messina ES, Iwasaki Y. Internet use and self-injurious behaviors among adolescents and young adults: An interdisciplinary literature review and implications for health professionals. *Cyberpsychol Behav Soc Netw* 2011;14: 161-8
4. Kraut R, Patterson M, Lundmark V, Kiesler S, Mukophadhyay T, Scherlis W. Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being?. *Am Psychol* 1998; 53:1017
5. Taylor J. How technology is changing the way children think and focus. Available from: <https://www.psychologytoday.com/blog/the-power-prime/201212/how-technology-is-changing-the-way-children-think-and-focus>. [Accessed April 2016 20]
6. Uhls YT, Michikyan M, Morris J, Garcia D, Small GW, Zgourou E, Greenfield PM. Five days at outdoor education camp without screens improves preteen skills with nonverbal emotion cues. *Comput Human Behav* 2014;39: 387-92
7. Konrath SH, O'Brien EH, Hsing C. Changes in dispositional empathy in American college students over time: A meta-analysis. *Pers Soc Psychol Rev* 2011;15: 180-98.
7. Karimovna, N. Y. (2024). OILADA O'SMIR BOLALAR IJODIY TAFAKKURI SHAKLLANISHINING GENDER XUSUSIYATLARI. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY, 2(20), 8-11
8. Latipovna, S. M., & Sodirzoda, S. R. (2018). Traditional and modern foreign language teaching methods. *Вопросы науки и образования*, (10 (22)), 187-190.
9. Saipova, M. (2023). The Results Of The Research On The Perspectives Of Family Life Of Teenagers Raised In Migrant Families. *European International Journal of Pedagogics*, 3(03), 16-20.
10. Saipova, M. (2023). Causes of instability of emotional experiences in modern adolescents. *Eurasian Journal of Academic Research»(ISSN: 2181-2020)*, 3(01).
11. Saipova, M. (2023). The Content Of The Psychologist's Work With Children Of Labor Migrants. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 3(02), 72-76.
12. Малоҳат Саипова. (2023). МАЪНАВИЙ ТАРБИЯДА МИЛЛИЙ ВА ДИНИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ УЙЎУНЛИГИ: МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ МАСАЛАЛАРИ. *ACADEMIC RESEARCH IN MODERN SCIENCE*, 2(6), 81–85.

- 13.Malohat Saipova. (2022). REASONS FOR LABOR MIGRATION AND IMPACT OF THIS PROCESS ON THE FAMILY. *Open Access Repository*, 8(9), 55–58.
- 14.Latipovna, S. (2019). Psychological Correction Opportunities of the Tendency for Machiavellianism in Pedagogue's Personality. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 14(2), 346-350.
doi:<http://dx.doi.org/10.52155/ijpsat.v14.2.986>
- 15.Камилова, Н. Г., & Саипова, М. Л. (2012). Дифференцированный подход к субъекту обучения как важное условие модернизации образования в высшей школе. *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития*, 10(1), 278-279.
- 16.Malohat Saipova, . (2023). THE CONTENT OF THE PSYCHOLOGIST'S WORK WITH CHILDREN OF LABOR MIGRANTS. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 3(02), 72–76.
<https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume03Issue02-13>
- 17.Saipova, M. (2023). The Results Of The Research On The Perspectives Of Family Life Of Teenagers Raised In Migrant Families. *European International Journal of Pedagogics*, 3(03), 16-20.
- 18.SAIPOVA, M. (2024). MEHNAT MIGRANTLARI BO'LGAN VA BO'LMAGAN OILALARDA OILAVIY XAVOTIRNI O 'RGANISH NATIJALARI. *News of the NUUz*, 1(1.10. 1), 190-192.
19. Saipova, M. (2023). PROBLEMS OF DEVELOPING THE QUALITY OF SELF-CONSCIOUSNESS IN CHILDREN OF LABOR MIGRANTS. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 3(05), 72-76.
- 20.Latipovna, S. M. (2019). Psychological Correction Opportunities of the Tendency for Machiavellianism in Pedagogue's Personality.
21. Саипова, М. (2024). РАССМОТРЕНИЕ И ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ МИГРАЦИИ В ПСИХОЛОГИИ. *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, 4(4), 83-87.
- 22.Saipova Malaxat. (2025). RESULTS OF THE STUDY ON THE PROCESS OF SELF- ACTUALIZATION AMONG ADOLESCENTS . *Ta'lim Innovatsiyasi Va Integratsiyasi*, 44(1), 255-263.
23. Sangirova, N. (2025). SHAXS SHAKLLANISHIGA OILANING TA'SIRI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (II), 59-64.
извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/10506>

24. Sangirova, N. (2024). SHAXS IJTIMOIYLASHUVIDA OILANING ROLI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(2), 69-73. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9725>
25. Sangirova, N. (2024). ШАХСДА ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИНИНГ ЎЗИНИ-ЎЗИ ИДРОК ЕТИШ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ МУАММОЛАРИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(2), 74-81. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9749>
26. Sangirova, N. (2024). ШАХСДА ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИНИНГ ЎЗИНИ-ЎЗИ ИДРОК ЕТИШ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ МУАММОЛАРИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(2), 74-81. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9749>